PROSUDBE VLAŠIĆEVA EVANĐELISTARA

O pedesetoj obljetnici Evanđelistara o. Petra Vlašića

Jerko FUĆAK

Prošloga se listopada navršilo pedeset godina otkad je u Dubrovniku izašao Evanđelistar koji je uz suradnju sedmorice svećenika kroz sedam godina pripremao dalmatinski franjevac o. Petar Vlašić.[1] To je, inače veoma brižljivo i savjesno pripremano djelo, već prije no što je izašlo, ali napose nakon toga, bilo predmetom mnogih prosudba, oštrih sudova te oko dvije godine dugih i veoma neugodnih polemika.

Plod su tih prosudba i sudova — danas je to jasnije nego prije 50 godina — mnoge spoznaje koje su veoma korisne i u ovo vrijeme prevođenja liturgijskih knjiga. Zato smatram da je prikladno komemorirati ovu pedesetogodišnjicu upravo nekim izvacima iz tih prosudba.

Kad je Vlašićev Evanđelistar već bio na pomolu, napisao je Ivanko Vlašićak osvrt na Ivekovićeva *Čitanja i Evanđelja* s izričitom namjerom da dadne sugestije kako doći do najčistijega jezika u Poslanicama, Evanđelju i Trebniku (Obredniku). U vezi s najavljenim Vlašićevim Evanđelistarom izriče bojazan da ni on neće biti ono što se očekuje, »jer Dalmatinci nijesu baš jezični čistunci«. »Jedan čovjek«, smatra Vlašićak, »nije za to. Tu treba da se nađu na okupu naši najvještiji ljudi. Oni treba da izrade nešto, u što se neće dirati stotinu godina. Treba da misle na to, kako to ima da vrijedi za sve Hrvate katolike u Jugoslaviji.«

On predlaže i konkretne ljude koji bi za taj posao bili najprikladniji: »Fra Markušić, fra Škarica, fra Didak Buntić i Izidor Poljak iz Herceg-Bosne, Lajčo Budanović, Blaško Raić i Ante Probojčević između Bunjevaca; Fran Binički i Milan Pavelić iz senjske biskupije; Josip Lovretić iz đakovačke biskupije; Rittig i još koji iz zagrepske arcibiskupije. Da: iz Dalmacije možda Šegvić i Lovre Katić. Svakako bi dobro došao i ponajbolji poznavalac latinskoga jezika u nas, Ferdo Heffler.«

---

1 *V. o. Petar Vlašić. Podaci o životu: Vjesnik franjevačke Provincije sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri* 11(1969), 114—115. Zanimljivo: ni u tom članku ni u *Govoru o. Benka Tulića, provincijala* (115—116) nema ni spomena o tom da je o. Vlašić preveo Evanđelistar. Taj članak pruža inače dosta detaljan curriculum vitae o. Vlašića. Iz njega doznajemo da je Vlašić (nakon svršene teologije u Dubrovniku) Bibliju studirao 1906—1908. u Insbrucku i bio profesor Sv. pisma u Dubrovniku od 1908—1924. i 1941—1949.

»Taj bi odbor utanačio pravila, kojih se valja držati kod toga posla. On bi onda između sebe odabrao trojicu, koji bi stvar produbli. Iza toga bi oni povjerili jednome između sebe, neka se primi posla. Kad bi taj bio poslom gotov, iznio bi ga pred onu drugu dvojicu. Iza toga bi trebalo rabotu iznijeti u 'Katolički list' na javno pretresivanje.«

»Tako bismo došli do izvrsna, savršena teksta, oko kojega bi radili naši najvještiji ljudi, oko kojega bi se povoljice izredali svi mogući kritici.«[2]

Plan po sebi idealan. Izvrsno osjeća da je za ovakav posao potreban ekipni rad. Samo je za naše prilike premalo realan način na koji Vlašićak zamišlja rad takve ekipe (pokazali su to neki slični pokušaji i u najnovije vrijeme), a još nerealnije to da bi jedan prijevod mogao kroza sto godina nepromijenjen vrijediti (jezk je živ i razvija se) i neosporan biti među svim Hrvatima u Jugoslaviji. Koliko je taj prijedlog doista nerealan, pokazala je i (doista žučljiva) diskusija oko njega.

Na Vlašićakov se članak mjesec dana kasnije osvrnuo Petar Vlašić, čiji je Lekcionar (bar u neku ruku ekipno djelo) upravo doštampavao.[3] »Izvan svake je sumnje potrebno«, kaže Vlašić odmah na početku, »da u crkvenim našim knjigama imademo što ljepši i što čišći hrvatski jezik. No to nije dosta. Ima i drugih zahtjeva, koji su još važniji, i na koje se kod sastavljanja crkvenih knjiga mora veoma brižno paziti.« On spominje i dosta opširno obrazlaže tri: vjernost prijevoda, osebujnost biblijskog odnosno crkvenog stila i tradiciju. »Ovo je troje tako nužno u prijevodu Biblije ili crkvenih molitava, da je bolje te u slučajevima gdje drugojačije ne može da bude pretrpi štogod i jezična strana nego, da se ogriješimo o koji od tih triju zahtjeva« (str 303).

Prevodilac svjetovne knjige može biti i slobodniji, ali prevodilac je Biblije »u savjesti obvezan, da što vjernije prikaže smisao izvornika... Inače prijevod nije za službu Božju i nijedna ga crkvena vlast neće moći odobriti.« I to je baš najveća muka svakoga prevodioca Svetoga pisma. Kad toga zahtjeva ne bi bilo, mogao bi prijevod na mnogim mjestima biti ugodniji, jasniji i mekši. »Dok se prevode povijesne knjige sv. Pisma«, nastavlja Vlašić, »ide kako tako, ali kad ti dođu proročke knjige, ili psalmi, ili Pavlove poslanice, tu je prevodiocu da svisne od muke. Kako da na hrvatski g l a t k o prevedeš neke periode Pavlovih poslanica, koje su zamršene u grčkom izvorniku, još zamršenije u Vulgatinom prijevodu, nejasne u svim prijevodima starim i novim? Valja čuti velikane: sv. Jeronima i Ivana Hrisostoma, pa da čovjek uvidi, kolika je muka razumjeti Pavla, a nekmoli ga glatko prevoditi! To se isto može reći i o nekim crkvenim molitvama« (str. 303). Zato nisu dostatni samo poznavaoci jezika, bili oni i najizvrsniji, nego treba da na poslu budu i bibličari (što i Vlašićak naknadno priznaje, ali samo to!).

»Biblijski stil ima i svoj posebni kolorit. Ima nešto specijalno svoga, česa nećeš naći ni u jednoj drugoj knjizi. Nešto što opaziš čim staneš čitati Bibliju; nešto mističnog, božanskog, što daje unkciju po-

[2] VLAŠIĆAK, *Hrvatski jezik u crkvenim knjigama: KL* 72(1921), 246.
[3] VLAŠIĆ, Petar, *Hrvatski jezik u crkvenim knjigama (Osvrt na članak g. Ivanka Vlašićka):* 72(1921), 303—305.

božnosti. Crkva je u mnogočem u svojim molitvama nasljedovala biblijski stil.« (str. 304). Taj bi kolorit, koliko je moguće, trebalo zadržati u prijevodima. Bez njega Pismo gubi svoju slast i jedrinu, djeluje kao razvodnjeno vino ili kao prigrijana juha. I nije ni moguće, a ni potrebno, da se prevodilac otme tome stilu i koloritu. »Kancelarije imaju svoj stil, dodaje Vlašić izvrsno, vojničke oblasti svoj vlastiti, obični razgovor također svoj posebni, pa nitko nema prava da zamjeri, ako i u crkvama vlada neki posebni stil. Digni uzvišenom spjevu velike subote: 'Exultet' pointu crkvenog stila, prevedi ga onako kako bi strogo tražila gramatika i sintaksa modernih jezika, pa da vidiš koliko će u tom jeziku biti manje krepčine, manje ljepote, manje zanosa, nego u izvorniku. Same riječi namješta Crkva u svojim molitvama redovno tako, kako će glavna ideja što više odskočiti...«

Vlašić smatra da na osebujnost biblijskog i crkvenog stila spada npr. genitiv imenice mjesto pridjeva (hebrejski genitiv) i postavljanje pridjeva iza imenice. Nije npr. isto *Dolazak slave velikoga Boga* i *slavni dolazak velikoga Boga*, ni *Bog ljubavi* i *Ljubazni Bog*, niti *Oče naš koji jesi na nebesima* i *Oče naš nebeski* (kako zastupa Vlašićak za svojim »učidrugom« M. Rukom), a tako ni *Duh Sveti* nije nikako isto što i *Sveti Duh*.

U potvrdu svojim tvrdnjama navodi Vlašić kritike vrhunskih biblijskih stručnjaka na upravo izašao njemački prijevod Novoga zavjeta od Schlögela. Oni mu svi jednodušno zamjeraju što je Novi zavjet naumice preveo bez ikakvih hebraizama, grecizama i latinizama, pa tako npr. *In manus tuas commendo spiritum meum* prevodi s *Ich stelle dir mein Leben zur Verfügung*, ili *Benedicta tu in mulieribus* s *Du glückliches Weib!*

Kao treći zahtjev dobra biblijskog prijevoda spominje Vlašić jednu doličnu vjernost tradiciji. Tu će se, predmnijeva Vlašić, »braća iz Banovine« teže složiti s Hrvatima iz Dalmacije. Oni će ovima uvijek predbacivati neke starinske izraze. Ali treba se sjetiti da je liturgija na narodnom jeziku u Banovini tek nedavno započela, a u Dalmaciji se od davnine sva služba Božja, osim mise, izuzevši čitanja, obavljala na narodnom jeziku. Zato su neki izrazi već u krv ušli i narodu i svećenicima. To je Vlašić opazio putujući naumice dvaput Dalmacijom i raspitujući se o željama svećenika u tom pogledu. Svi su oni uglavnom za to da »i u novom Evanđelistaru ostanu oni neki općeniti izrazi, koji su od davnina utvrđeni, a nalaze se u svim evanđelistarima, što su poslije bili u porabi, a boljom riječju neka se zamijene oni izrazi, koji su u dosadašnjim evanđelistarima bili različni, ili su, ako ne pogrešni, a to nerazumljivi i loši« (str. 305). Kao primjer zato navodi: *Štenje* i *U dni one*, što ih je zadržao u svojem Lekcionaru. Na kraju se poziva na to »da naši Otočani, i uopće svi Dalmatinci nepoćedno (sic!) primaju sve novotarije u crkvi: pa je dobro i potrebno računati i s tom okolnosti«, premda možda i nisu onako osjetljivi kao oni afrički vjernici kad su po novom Jeronimovu prijevodu čuli da je Jona zaspao pod *bršljanom*, a ne pod *tikvom*, kako je to stajalo u staroj Itali. Digli su toliku galamu, da je biskup bio prisiljen narediti neka se čita po starom prijevodu.

Vlašićak je Vlašiću odgovorio odmah u slijedećem broju *Katoličkog lista.*[4] Prihvaća da na prijevodu mora surađivati i bibličar. Priznaje načelno i potrebu vjernosti tekstu, ali samo s dodatkom *ako je to ikako moguće.* Uviđa i potrebu da se zadrži »što više staroga biblijskoga sjaja u svim prijevodima — inače bismo imali pred sobom leptira, kome su nemile ruke istrusile sav prašak s njegovih sjajnih krila. Ipak se treba i ovdje prilagođavati narodu! Treba da i narodni jezik dođe do svoga prava...« (str. 315). Tako osporava da se treća božanska osoba ima zvati *Duh Sveti,* jer, uostalom, i staroslavenska tradicija ima *Svjatoga Duha.* A što se tiče tradicije, trećega Vlašićeva zahtjeva, Vlašićak odrešito piše: »Svaka čast starini, ali mi ne ćemo i ne možemo da naslijepo prihvatimo dalmatinske tekstove«, jer »Dalmatinci od svih Hrvata pišu najlošijim jezikom, najtvrđim stilom...« Tako je Vlašićak ostao posve dosljedan svojoj uvodnoj tvrdnji da i nakon Vlašićeva pisanja ostaje kod svih svojih misli.

U diskusiju je nekoliko mjeseci kasnije — u povodu odobrenja i prevođenja jedinstvenoga obrednika za cijelu Hrvatsku — ušao i dr Dragutin Kniewald. On se zalaže za neku sredinu »između Ivekovićevih puritanskih nastranosti i dosad u nekim krajevima uobičajenih oblika« (kao što je npr. *Štenje).* Iz iskustva što ga je stekao priređujući prijevod *Rimskog misala* preporučuje on »da prevodioci i ispravljači jezika budu s v e ć e n i c i. Svjetovnjak će, kaže on, uvijek više paziti na filološku stranu prijevoda, pa će unijeti u prijevod neke svoje posebne nazore, a svećenik će — pretpostavljajući naravski da je filološki izobražen i da dobro pozna i latinski i hrvatski jezik — moći dati boljeg i savršenijeg izražaja teološko praktičnoj svrsi... I upravo zato sumnjam hoće li novi dalmatinski evangelistar, što ga s velikim marom i troškom priređuje o. Vlašić, udovoljiti svim opravdanim zahtjevima, koji se stavljaju na jedinstveni evangelistar za s v e hrvatske biskupije... Kod prijevoda valja više paziti na s m i s a o, nego na ropsko nasljedovanje poretka r i j e č i.«[6]

Neposredno prije nego što će lekcionar izići iz tiska progovorio je o njemu i sam Vlašić.[6] On veli da je njegov lekcionar od svih biskupa Dalmacije, Bosne i Hercegovine primljen kao liturgijski tekst, a nada se da će ga i biskupi Banovine odobriti za svoje biskupije.

Svjestan je već unaprijed da svi neće biti zadovoljni njegovim prijevodom. Bilo bi preuzetno to i misliti, kad se zna da i najbolja djela imaju svojih nedostataka. Zato je on s velikim strahom i preuzeo ovaj »škakljivi posao«, svjestan da je »puno lakše koju mu drago drugu knjigu izdati, znanstvenu ili pučku, nego li l i t u r g i j s k u, koja je danomice svakomu u rukama, i za koju bi s v a k ž e l i o d a j e p r e m a n j e g o v o m u k u s u« (str. 507). Onda iznosi mali historijat svoga pothvata.

Već se preko dvadeset godina u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini osjećala i izricala potreba novoga lekcionara. Bilo je pokušaja da se ta želja i ostvari, ali su svi dosad ostali bez uspjeha. Zadarski su bogo-

---

[4] VLAŠIĆAK, Ivanko, *Još o »Hrvatskom jeziku u crkvenim knjigama«. (Odgovor o. Petru Vlašiću):* 72(1921), 315—316.
[5] KNIEWALD, dr Dragutin, *Hrvatski jezik u bogoslužju:* KL 72(1921), 472—473.
[6] VLAŠIĆ, Petar, *Evanđelistar:* KL 72(1921), 506—510.

slovi u tom poslu posustali. Zadarski profesor bogoslovije (Počina) priredio je novi lekcionar, ali se njegov rukopis izgubio, kad ga je poslao na ogled ordinarijima Dalmacije. U Splitu ima rukopis Evanđelistara koji je preveo o. Vlahović, dominikanac: prestrašile su ga primjedbe mnogih na tiskani ogled prve stranice, pa je odustao od posla. U biblioteci grada Splita leži i rukopis Mate Škarice (koji je odustao od posla kad je čuo da Vlašić izdaje). Bura je kritika zaustavila i djelo vrijednog trudbenika Čebušnika. I u Dubrovniku su dva svećenika počela priređivati lekcionar, ali su i oni posustali: jedan je preveo desetak poslanica, drugi dvadesetak evanđelja.

Vlašić se, znajući sve to, još 1914. prihvatio posla na poticaj dubrovačkoga biskupa Marčelića, »koji je jednom zgodom kazao, da će rado založiti i svoje svečano biskupsko odijelo, samo da vidi ostvarenu ovu svoju davnu želju.« Vlašić se, kaže, nije pouzdavao u svoje sile, a ne posve ni u sile Odbora, koji je biskup imenovao za pregledavanje i ispravljanje njegova prijevoda. Zato se s mnogima savjetovao, osobito u pogledu nekih izraza koji često dolaze u lekcionaru. U tu je svrhu dvaput prošao Dalmacijom od Kotora do Zadra. Želio je posavjetovati se i sa sarajevskim nadbiskupom Šarićem, ali mu to nije uspjelo. Kanio je prijevod poslati na pregled i u Zagreb, ali su ga neki od toga odvratili, da se rukopis ne bi izgubio kraj nesređenih prilika nakon sloma austro-ugarske monarhije. A osjećao je potrebu ne toliko da netko pregleda prijevod, koliko da ga prevodilac i još netko z a j e d n o pregledaju te da u dogovoru riješe teža i spornija mjesta. A kad je rukopis predao u tisak, razaslao je po svim župama poziv na pretplatu (»predbrojbu«) i ujedno zamolio da mu svećenici pošalju svoje prijedloge i želje. Tu se baš našao u bezizlaznoj muci: »Prijedlozi dolaze protuslovni. Iz Banovine pišu, da ne bismo upotrebljavali po dalmatinsku K r s t, nego K r i s t, a iz Dalmacije pišu: 'za ljubav Božju, nemojte se povesti za zagrebačkom školom, pa pisati K r i s t, I s u s K r i s t: toga naš narod ne razumije, nego K r s t, I s u k r s t, kako svugdje narod izgovara, i kako su svi hrvatski stariji pisci upotrebljavali.' Razni pišu, da se 'Dominus« prevodi sa 'G o s p o d', jer da je to strogo crkvena riječ, koja se samo na Boga odnosi, dočim se 'gospodin' kaže za svakoga čovjeka: drugi opet neće 'Gospod', jer da je to 'vlaški'. 'S e q u e n t i a s. E v a n g e l i i' neki su predlagali, da se prevede 'N a s t a v a k s. E v.'; drugi su bili za to, da ostane kako je u Evanđelistarima srednje Dalmacije i Bosne-Hercegovine, naime 'N a s l j e d o v a n j e s v. E v.'; nekoji iz dubrovačke biskupije uporno su tražili, da ostane kako u dubrovačkim Evanđelistarima: 'S l i j e d e ć a s v. E v.' Jedni su opet predlagali 'S l i j e d e ć e' ili 'S l i j e d e r i j e č i'. Najviše ih je bilo za 'S l i j e d i s v. E v a n đ e l j e', pa smo tako i stavili ... Najviše je dolazilo želja u pogledu 'Š t e n j a'. Opće je mnijenje bilo, da se ta riječ uzdrži i u novom Evanđelistaru ... Hajde sada ugoditi kraj ovakovih protuslovnih prijedloga? Dolazilo je čovjeku, da uzme sav rukopis i na vatru ga baci, pa da se prihvati drugog posla« (str. 508).

Još lekcionar nije ni izašao, a već se izriču sumnje o njemu. Poglavito zato što je priređen u Dalmaciji od Dalmatinaca. Ta je sumnja veoma neugodno odjeknula među dalmatinskim svećenstvom. Jer »ako

koji dalmatinski pisac piše loše hrvatski, ne smije se odatle zaključivati, da svi loše pišu; kao što se ne može kazati, da svi u Banovini pišu lijepo hrvatski, zato jer nekoji pišu« (str. 508).

»Ja sam«, opravdava se Vlašić, »sa svojim časnim Odborom nastojao izbjegavati svaki 'dubrovčanizam' i 'dalmatinizam'. Za podlogu je s jezične strane služio Daničićev, dotično Vukov (sic! J. F.) prijevod, u mnogočem i Čebušnikov i zaslužnog Kaptola Vrhbosanskog (Evanđelja i Djela Apostolska). Pri tom sam uzeo u obzir, gdje god su mi se činile opravdanima, i filološke opaske dra Zagode i dra Sovića iznesene u 'Bogoslovskoj Smotri' prigodom izdanja Čebušnikova, dotično Vrhbosanskog prijevoda. Mi smo dosta svoga pustili, dosta izraza pregorjeli, koji inače ne bi bili loši, baš zato, da ne bi izgledalo, kao da je prijevod samo za Dubrovčane ili samo za Dalmatince.« Ali odmah dodaje da nije bilo moguće prihvatiti sve prijedloge: ni potpuni prekid sa starinom (kakvim npr. smatra zahtjev nekog mladog dubrovačkog svećenika da se za *Evanđelje* kaže *Blaga vijest* ili *Blagovijest* ili *U onoj prigodi* mjesto *U ono vrijeme)*, a ni pretjerani jezični purizam (kojega dozu otkriva u Vlašićaku). Prihvaća, dakle, Kniewaldovo načelo: »Kompromis, ne diktatura!«, te očekuje »da i braća u Zagrebu i iz zagrebačke Nadbiskupije, poprime štogod našega, kao što i mi primamo mnogo njihovoga. Pogotovo kad je Zagreb tek sada (1921) dobio dozvolu da smije Poslanice i Evanđelja pjevati na narodnom jeziku, a Dalmacija ima to pravo već od davnine.

Njemu su, Vlašiću, Dalmatinci prigovorili da se u »Obredu Velike Sedmice« puno poveo za zagrebačkom školom. »Začudno! Nekoji Dalmatinci prigovaraju 'zagrepčanima' (sic! J. F.), nekoji iz Banovine prigovaraju 'dalmatinizmu', a tkogod opet iz prikrajka više proti 'dubrovčanizmu'. Hajde se ti sad snađi sred takovih sudija? A ipak gledalo se ići zlatnom sredinom; gledalo se ugoditi i jednima i drugima i trećima. Ali eto i samo jedan izraz: Štenje, dovoljan je da nas razdvoji. Na koncu konca: ako braći u Banovini, završava Vlašić kao ono zemljak mu Kašić prije gotovo trista godina, ako, dakle, braći u Banovini smeta staroslavensko Štenje, a oni neka s blagoslovom Božjim pjevaju Čitanje; ne će sagriješiti smrtno« (str. 509).

Dodajmo ovdje još nešto. Vlašić je u ovom kontekstu nabrojio jezične navike s obzirom na Štenje—Čitanje u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini, u senjskoj i zagrebačkoj biskupiji, a za đakovačku iskreno kaže da ih ne poznaje. To je bilo dosta da mu *Vrhbosna* odvrati pravim rafalom: »Ako je on i u drugim prepornim pitanjima tako slabo upućen o prokušanoj i davnoj praksi đakovačke biskupije, i ako se i ostala gospoda izdavači naših jedinstvenih crkvenih knjiga nijesu interesirali za mišljenje svećenstva đakovačke biskupije, onda... mi ih ne ćemo moći ni uz najbolju volju primiti. To je sasvim naravno. Jer što ostale biskupije većim dijelom s obzirom na hrvatski jezik istom danas traže, to mi već 70 godina imademo«.[7]

I još nešto: ćirilicom naslovljeni dubrovački list *Dubrovnik* unosi, nešto kasnije, u ovu polemiku još jedan neugodan registar. U prikazu Vlašićeva Evanđelistara najprije se okomljuje na dubrovački evanđeli-

[7] p m, *»Kruh nebeski« ili »Novi vijenac«: Vrhbosna* 49(1921), 167.

star iz 1841, »koji je po dubrovačke katolike bio predmet muke i stida«, zatim dosta zajedljivo prigovara što se u Vlašićevu predgovoru govori samo o hrvatskom jeziku, a knjiga je namijenjena svim katolicima u Jugoslaviji. Najvrednije su mu jezične opaske, a bile bi još vrednije da nisu onako tendenciozno obojene (ne prihvaća se npr. riječ *vjerovnik*, jer Bogišić ima *dužilac*, a Daničić *rukodavalac;* prigovara se što se u litanijama zazivaju *Redovnici* i *Leviti*, a ne *Kaluđeri* i *Dijaci).* Opaženo je i to da je ispuštena molitva za kralja. Ali je svakako najoštriji završetak prikaza: »Što dakle da se konačno reče o novom Evanđelistaru? To da je on svakako jedna dobit za naš narod, hvala Daničiću, Vuku i knjižari »Jadran«; a i uviđavnosti priređivača. Razlika je između staroga i novoga Evanđelistara golema. Ne ostaje nego da se iz njega istjeraju one neke nametnice i zagrebačke pritrusine, što su se u nj ušuljale; pa će bit uprav kako treba... Ne ostaje drugo, nego da svak ispravi sam ono što treba svakako da se ispravi. Ne bi pak bilo pravo vele se ljutiti na priređivače: jer nije njima bilo lako ne obazrijeti se na prigovore ranketivijeh nekijeh ropotara iz Zagreba, kojijem je i tako bilo preveć i ovo što su priređivači učinili bez obzira na njihov kajkavski areopag.«[8]

Već dva broja kasnije replicira Vlašićak opet Vlašiću. Evanđelistara još nije vidio, ali sudi po Vlašićevu članku i već u samom naslovu nailazi na »oštro trnje«, koje duboko prodire u pravo hrvatsko srce«. U njemu mu se ne sviđa već prva riječ *Evanđelistar.* Smatra da bi bolje bilo: *Evanđeljnik, Evanđeljnica,* ili još bolje *Evanđeonik, Evanđeonica* (mene to i odveć podsjeća na umivaonik ili kupaonicu, a premalo na knjigu, premda sličnu knjigu doista zovemo *Obrednik).* Prigovara riječ *dozvolom* mjesto koje predlaže *dopuštenjem.* Napose ga smeta što su imena suradnika u genitivu, a prezimena u nominativu. Čudi se zašto Vlašić tako uporno brani *Štenje.* Odlučno se zalaže za *Krist* mjesto *Krst,* već i zato što *krst* u nas znači sakramenat, a i *križ.* Odlučno je protiv arhaizama. Tu ne poznaje kompromisa: »... ako želimo u crkvi arhaizme, poprimimo staroslavenski tekst; želimo li uvesti najnoviji govor, gledajmo da u crkvene knjige prodre naša najčišća riječ, kako se razliježe iz narodnih ustiju (samo: kojih, kojega kraja? J. F.) U crkvi neka naša riječ žubori tihano, nježno, milo poput svetoga vrela, koje nema na dnu blata, a na površini žabokrečine. Ili — ili! Tek pamtimo: Bogu biserje! Sámo biserje — bilo staro, bilo novo! Neukusno je, mislim, miješati ga.«[9] I konačno insistira na svom prijašnjem sudu: da Dalmatinci poprijeko lošije pišu od svih ostalih Hrvata.

I napokon je, neposredno nakon ovoga Vlašićeva članka (objavljena u *Katoličkom listu* od 27. listopada 1921), izašao *Evanđelistar to jest Epistole i Evanđelja preko sve godine po novom Rimskom Misalu dozvolom pape Pija X. udijeljenom dubrovačkom biskupu Dr. Josipu Marčeliću. Priredio sudjelovanjem kanonika; A. Liepopili, V. Barbić, I. Božić, I. Fabris; te svećenika: V. Medini, V. Taljeran i N. Gjivanović — O. Petar Vlašić franjevac. U Dubrovniku 1921.*

---

[8] Y. L., *Evanđelistar za naših katoličkijeh crkava objelodanjen u Dubrovniku 1921. Tek nekoliko poteza pera: Dubrovnik* 1(1922), br. 46,3; 48,3; 50,5; 53,3.
[9] VLAŠIĆAK, Ivanko, *Bogu biserje! Odgovor o. Petru Vlašiću:* KL 72(1921), 532.

Kratki je Uvod napisao biskup Marčelić, a u Predgovoru izložio je Vlašić svoje muke, svijest odgovornosti i prevodilačka načela. Uglavnom, kratko i sažeto ono što je iznio u već rezimiranom prikazu i diskusijama sa svojim kritičarima. Iz toga je Predgovora ipak vrijedno prenijeti završni odlomak: »Tkogod će, pregledavajući ovaj rad, kazati, da se imalo štošta drugačije prevesti; drugi će opet reći, da se imalo više paziti na jezik. Priznajem, da se nekoja mjesta mogu drugačije prevesti, neki ih uistinu drugačije i prevode: ja sam, gdje smisao biblijskog teksta nije posve jasan, odabrao prijevod, koji mi se činio najvjerojatnijim, proučivši uvažene tumače... Priznajem također, da bi duh našega jezika na mjestima tražio drugačiju konstrukciju, ali bi takova konstrukcija — čini se — razvodnila onu krepčinu, što se nalazi u biblijskom i crkvenom stilu. A svih nas bilo je jednodušno mnijenje, da je bolje, kad inače nije moguće, da u čemugod pretrpi gramatička strana, nego da trpi crkveni duh. Pri tom se pazilo i na to, da se raspoređaj riječi udesi, kako će biti zgodnije i za pjevanje; pa je i radi toga razloga konstrukcija riječi na mjestima drugačija nego li bi po strogim pravilima našeg jezika imala da bude.« (VI).

Iza toga navodi Vlašić *glavnija djela* kojima se služio. Tu su najprije *Misali i Evanđelistari* (Latinski misal Benedikta XV, glagoljski od 1892, Schottov njemački od 1914, pa hrvatski Evanđelistari: Kašićev, Zadarski i Ranjinin, Bernardinov, Bandulavićev, Knežićev, Agjićev, Ivekovićev), onda *Teksti i prijevodi Svetog pisma (La Sainte Bible Polyglotte* od Vigourouxa, pa hrvatski prijevodi: Daničićev, Čebušnikov, Vrhbosanski, Katančićev, Škarićev, talijanski Martinijev, njemački Allioli-jev) te napokon *Pripomoćna sredstva* (komentari: Hummelauerov, A. Lapideov, Calmetov, Fonckov i dr.).

Odmah se, već u slijedećem broju *Katoličkog lista* (3. studenoga 1921) na lekcionar osvrnuo dr Kniewald.[10]

Nadovezujući se na Vlašićevu izjavu da su taj lekcionar kao liturgijski prihvatili svi biskupi Dalmacije, Bosne i Hercegovine i na njegovu želju da kao takav bude uveden i u Banovini, Kniewald kaže da je to želja i njegova i sviju: imati jedinstveni liturgijski tekst. Ali ovaj lekcionar ne smatra takvim, jer ima previše lokalni karakter dubrovački. Trebalo ga je prirediti d o g o v o r n o sa svim biskupijama za koje se mislilo da bi ga imale prihvatiti. A s Banovinom prevodilac, kako i sam kaže, nije uopće stupao u dogovor. I dok Dalmatinci imaju dojam da se sjever drži grčevito svoga, dotle se na Sjeveru misli da Dalmacija nikako nije sklona na kompromis. Zato Kniewald ovaj lekcionar smatra samo pokušajem do konačnog rješenja, kao što pokušajem smatra i svoj prijevod Misala, kojega su čitanja biskupi odobrili i za liturgiju dok sveukupni jug. kat. episkopat ne izda službene zbirke Poslanica i Evanđelja.[11]

---

10 KNIEWALD, dr Dragutin, *Evanđelistar biskupije dubrovačke:* 72(1921) 521—523. Kniewaldovu se sudu priklanja i dr A. S(piletak?) u *Glasniku biskupija bosanske i srijemske* 49(1921), 179—180.

11 U istom broju KL (str. 524) Kniewald izvješćuje da će uskoro izaći taj njegov Misal. »Hrvatski je prijevod misnih obrazaca, kao i reda i čina mise, priredio Ketar (?) Brozičević, svećenik biskupije senjske. Kod prevođenja uz latinski i staroslavenski rimski misal služio se Vuk-Daničićevim, Ivekovićevim, Šimončićevim, Čebušnikovim, i sarajevskim prijevodom sv. Pisma. Sve posljedice, himne i improperije preveo je Milan Pavelić. S jezične su strane pregledali i ispravili savkoliki prijevod i liturgijske bilješke dr Fran Binički i Ante Šimčik. Egzegetske je bilješke sastavio dr Franjo Zagoda, sveučilišni profesor u Zagrebu. Liturgijski je tumač i bilješke priredio i cijelu redakciju proveo profesor bogoslovlja dr Dragutin Kniewald.«

Kniewald osobito prigovara Medinijevu prijevodu himana i sekvencija. Smatra da je Pavelićev prijevod bolji, makar mu se općenito prigovara da je preslobodan. Medini prevodi riječi, kaže Kniewald, Pavelić smisao. A pjesnik mora prevoditi smisao, i to u pjesmi.

Pri kraju Kniewald priznaje da je »prijevod poslanicâ i evanđeljâ lijep i dobar, a oprema solidna, ukusna i vrlo zgodna za liturgijsku upotrebu« (str. 523), premda je u pojedinostima drukčiji nego što bi bilo poželjno. Smatram da je gornja Hrvatska stavljena pred gotov čin, ali sad je lekcionar tu, i treba nešto učiniti da on bude prihvaćen i da se tako dobije jedinstven tekst hrvatskoga lekcionara. Da se nađe neki izlaz, on predlaže »da se odmah obrazuje stručni odbor svih biskupija, koji bi ovaj evanđelistar još jednom pregledao i sveukupnom jugoslavenskom katol. episkopatu (ili barem banovinskim biskupima) predložio promjene pojedinih provincijalnih riječi i fraza, kojih po mom sudu ne će biti ni stotina. Sve se to dade lako štampati na jednoj stranici koja se priloži evanđelistaru, te se prama njoj ispravi tekst barem za naše gornje krajeve. Tada bismo imali bar donekle jedinstveni evanđelistar (privremeni, kako tumači kasnije, na str. 580), a ne bi bio uzalud onaj golemi trošak i posao, što je uložen u dubrovački evanđelistar. Drugo, definitivno i potpuno jedinstveno izdanje, što bi imalo izaći autoritetom sveukupnog jugoslavenskog katoličkog episkopata imalo bi se odmah dati na priredbu stručnom interdijecezanskom odboru« (str. 523).

Nekoliko brojeva kasnije (u br. 48) »gosparu Kniewaldu« odgovara »Ratanensis« (Nedjeljko Subotić-Sabadini).[12] Uredništvo ovaj intervent popraćuje svojom bilješkom. Izdavači liturgijskih knjiga, veli, moraju biti svjesni da njihovo djelo mora izdržati veoma oštru kritiku, koju traži i sam predmet — Riječ Božja, i ta teška okolnost da se istom nakon decenija može računati na novo izdanje. Zato rado otvara stupce svojega lista kritikama u tom pogledu. Tek moli da »raspravljanje bude prodahnuto čistom težnjom za istinom, bez žuči i primjese osobnosti, te da branitelji i kritici izlaze s potpunim imenom«. U tom smislu donose i ovaj članak, premda se u mnogome s njime ne bi složili.

U Kniewaldovoj kritici nazrijeva Ratanensi »dah provincijalizma, da ne rečem separatizma« (str. 568), a smatra da Dalmatincima nije do dalmatinizama ni dubrovčanizama, nego do same stvari. Kao po sebi razumljivo pretpostavlja da je svakom svećeniku dobro poznata gramatika hrvatskog jezika, pa smatra da u pogledu gramatike i duha jezika nema spora. Ali važnijim od toga u liturgijskoj knjizi smatra biblijski kolorit i tradiciju našega jezika, što je, jedno i drugo, Crkva uvijek poštovala. A u pogledu tradicije, smatra on, Dalmacija i Primorje u nas ima svakako prednost, jer u gornjoj Hrvatskoj i nije bilo hrvatskog *crkvenog* jezika. Tako Ratanensis smatra strogo tradicionalno-crkvenim riječima ono što Kniewald smatra provincijalizmima. Vlašić je, nastavlja on, nastojao da sve svede na pravu mjeru, pa sumnja da bi interdijecezanski odbor, za koji Kniewald pledira, sretnije i savršenje riješio tu zadaću. Pa ni sam Kniewaldov misal nije priredio interdijecezanski odbor, a biskupi su dopunski da se iz njega mogu u liturgiji

[12] RATANENSIS (SUBOTIĆ N.), *Recimo još koju o dubrovačkom evanđelistaru:* KL 72(1921), 568—570.

čitati poslanice i evanđelja. Osporava i Kniewaldovu tvrdnju da je dubrovački lekcionar samo p o k u š a j, ali nema ništa protiv toga da se za Banovinu dodaju ispravci, kojih, inače, Dalmaciji ne treba.

Odmah u slijedećem broju (49) javlja se opet Kniewald, i to pod naslovom: *Dubrovački ili opći lekcionar?*[13] On smatra da je evanđelistar koji je bio namijenjen svim biskupijama morao sastaviti il pregledati *stručni odbor sviju biskupija,* a ovaj je sastavio odbor samo dubrovačke biskupije, a namijenio ga svima, kako to dokazuje sama naklada: 6000 primjeraka. »Kako Dalmacija dolazi do toga, da ona svima drugima diktira koji su uslovi dobra prijevoda? (str. 580). Samo u ime svoje tradicije? »I gornji krajevi«, odgovara zagrebački kritičar, »imaju svoju tradiciju, koju im je upravo tako teško napustiti, kao i Dalmaciji njezinu. Ni mi nijesmo zadovoljni s Ivekovićem, a ne slažemo se u mnogom ni s Vlašićakom. Priznajemo, da je prijevod novog dubrovačkog evanđelistara bolji od dosadanjih službenih i poluslužbenih zbirka, ali ističemo, da nas ni on ne zadovoljuje potpuno — a mogao nas je zadovoljiti, da nas se je prije pitalo.« (str. 580). (Drugo je s Misalom što ga je Kniewald preveo ne za službenu nego za *privatnu* uporabu.) Zato Kniewald još jednom smatra da je dubrovački evanđelistar — osim himana i sekvencija — za gornje krajeve »jedan uspjeli pokušaj, koji treba korekture naknadno, kad već nije bilo prethodno dogovora« (str. 581). Tu je misao prihvatio i sam biskup dubrovački Marčelić. Tako će *dubrovački* lekcionar postati *opći* lekcionar.

U slijedeća dva broja (50 i 51) lista podvrgava Vlašićak detaljnjoj jezičnoj analizi cio Vlašićev lekcionar[14] imperfektima, riječi Isukrst (»Ne će valjda dalmatinski puk odlučivati, kako će Crkva zvati svoga Spasitelja.«), mnogim arhaizmima *u višnjih, došasti, budućida* (?) *letušti)* i dalmatinizmima (njih nabraja osobito mnogo npr. *opsluživati* (= držati), *pitati* (= tražiti), *svrha* (= konac), *kako* (=kao), *iskrnji* (= bližnji), tuđicama (kao *trpeza, tablica, odstraniti, podučiti, providjeti)* i ostalim pogreškama, kao npr. *straga do nogu njegovih, svaki od vas, koji se ne odreče, za ništa, glede, gorućega, koji htjet bude, zločin* (?) *djelomično* (?), *dnevno, godišnje* (mj. na dan, na godinu), *odvjetovanje, u znak, odnimati, utjecaj* (germanizam), *pȕt, ob desnu, ubojstvo* (bolje: ubistvo ?), *izraz* (?), *oživjet* (mj. oživit), *sin čovječanski* (mj. čovječji, čovječanski je onaj koji pripada čovječanstvu), *Jeruzalemljani* (mj. Jeruzalemci), *Samaritanac* (mj. Samarijac, Samarjanin), *prisutan* (mj. nazočan), *četverovlasnik, obnašati dostojanstvo* itd.

Na kraju priznaje da i među dalmatinskim svećenicima ima boljih književnika, ali smatra da »Vlašić, izvrstan biblicista, koji bi trebao da bude pozvan u Zagreb, nije osobiti poznavalac hrvatskog jezika«, a u dubrovačkom odboru nije bilo nijednoga filologa. A trebalo je svakako doći na dogovor u Zagreb, ako već nije bilo moguće u Sarajevo i Đakovo.

U istom broju, jednu stranicu kasnije (str. 606), odgovara Vlašićak i Kniewaldu pod naslovom *Knjige sa 7 pečata.* Protiv njega smatra da s obzirom na Vlašićev evanđelistar ne može biti govora o kompromisu

---

[13] *Katolički list* 72(1921), 580—582

[14] VLAŠIĆAK, Ivanko, *Evanđelistar o. Petra Vlašića:* KL 72(1921), 590—592 i 602—605.

i da nikakvi dodaci ni umeci ne bi pomogli. A da ne propadne trud i novac u nj uložen, potiče da se ta knjiga u Banskoj Hrvatskoj kupuje za knjižnice i privatnu upotrebu. Opet predlaže neke svećenike koji bi mogli ući u odbor za priređivanje novog Evanđelistara i Obrednika. Zanimljivo je da u taj odbor predlaže i neke filologe svjetovnjake[15] (Maretića, Andrića, Ivšića), ali opet (je li to tipično?) ni jednoga bibličara.

U posljednjem (52) broju 1921. godine ušao je u diskusiju i U. Talija.[16] On želi upozoriti na nešto što je izbjeglo svim dosadašnjim recenzentima. Svatko od njih, smatra on, ima pravo sa svoga »stanovišta«. Pitanje je samo koje je stanovište pravo. Ono pak valja odrediti prema svrhi lekcionara. A svrha je lekcionara »da se puku, koji se sabire u crkvu, između kojega imade i ukih, a najviše neukih, preko sv. Mise prikažu neke vjerske istine i historijski događaji, tim se njegov duh uzdigne Bogu i pobude mu se u duši nabožna čuvstva, a to čitanjem prijevoda iz Biblije u jeziku njima dobro poznatomu« (str. 615).

S toga motrišta ne bi imali pravo oni koji bi pretjerivali u jezičnom purizmu, jer lekcionar nije gramatika, ni sintaksa ni antologija iz koje bi trebalo učiti jezik; ne bi imali pravo ni oni koji bi pošto-poto htjeli istrijebiti sve arhaizme, pa i one kojih je značenje dobro poznato, jer bi u obrnutu slučaju govorili puku nerazumljivim, neobičnim pa i odvratnim jezikom.

Ne bi imali pravo ni oni koji bi pod svaku cijenu htjeli zadržati sve hebraizme i helenizme, ako oni smetaju jasnoći jezika, a tako ni oni koji bi se zaljubili u lokalizme i provincijalizme koji bi velikom dijelu općinstva bili nerazumljivi. Na ovome mjestu Talija zapaža nešto veoma važno: da razumljivost teksta i njegova prijevoda ne ovisi toliko o vanjskoj formi i koloritu, koliko o poznavanju podloge i pozadine teksta, u ovom slučaju o poznavanju biblijskih realija i ekonomije spasenja. Problem razumijevanja Pisma daleko je dublji nego što je pitanje jezika i njegova vanjskog izražaja. Jedan te isti izričaj može se različito razumjeti, već prema tome koliko se poznaju okolnosti na koje se odnosi, a i prema psihološkoj dispoziciji. Osim prijevoda potrebna je, dakle, i biblijska inicijacija. Bez nje nije moguće razumjeti ni najrazumljiviji prijevod.

S gornjeg je motrišta najopravdaniji zahtjev onih koji smatraju da lekcionar namijenjen svim biskupijama mora odgovarati zahtjevima i tradicijama pojedinih biskupija. Samo je, opaža Talija, veliko pitanje da li je to moguće ostvariti. Ako se uzme u obzir da 90% onih kojima je namijenjen lekcionar nije učilo književni jezik, a k tome i mnoštvo naših narječja, pa onda konzervativnost priprostog puka, izgleda, misli Talija, da to nije moguće. A on i ne vidi baš da bi bilo potrebno imati jedan jedinstveni lekcionar za sve naše biskupije. To čak ni Crkva, uvjeren je Talija, ne smatra potrebnim jer je u liturgiju uvela i grčki i latinski i sirski i »glagoljski« jezik.

---

[15] Protivno misli Kniewald, kako smo već vidjeli. I Vlašićak u KL 73(1922), 55 kaže da svjetovnjaci baš nisu potrebni jer ima svećenika koji potpuno znaju hrvatski jezik, ali ako svjetovnjaci budu pozvani, »učinili smo sve što je u našim silama.«

[16] *Još nekoliko riječi o dubrovačkom Evanđelistaru:* KL 72(1921), 615—617.

Talija je unio mnogo svjetla u ovu polemiku (samo ga ni jedna strana nije pravo iskoristila, svaka ga je shvatila sebi u korist), ali ga danas treba dopuniti bar s tri točke: 1) Njegovim se rješenjem problem s motrišta prenosi na svrhu. A onda nastaje daljnje pitanje: je li dobro definirana svrha lekcionara. Čini mi se da je Talija definira s jednog odveć intelektualističkog polazišta. Šteta da nije bolje razradio svoju inače izvrsnu primjedbu da u razumijevanje teksta ulazi i psihološki momenat. Tekst poručuje ne samo time što prenosi jedan smisao. Prijevod, drugim riječima, mora prenijeti i uzavrelost, temperaturu teksta, i njegovu dojmljivost, ritmičnost, sonornost, napetost, sažetost... Zato: 2) Bitna je komponenta prijevoda jezik, ne samo ukoliko više ili manje vjerno, više ili manje jasno prenosi smisao izvornika, nego ukoliko taj smisao prenosi sa svim komponentama koje djeluju ne samo na um čovjekov nego na čovjeka kao umno-voljno-religiozno biće. U tom pak smjeru arhaizmi, stilemi (koji su baš neobične riječi), vjernost nekim konstrukcijama, literarnim procedurama, semitizmima itd. mogu imati svoje nezamjenjivo značenje. 3) A treba svakako računati i s odgojnom funkcijom jezika: jezik kao odraz mentaliteta oblikuje ljude, mijenja im nazore, pomaže da se razvijaju. U tom smjeru imaju svoju vrijednost arhaizmi, ne manje važnu od neologizama. Tako je, mislim, za pravo prenošenje biblijske poruke neophodno potrebno oživjeti pojam biblijske »pravednosti« (po kojoj je Bog pravedan ne ukoliko grešnika kažnjava, nego ukoliko ga sažaljuje i oprašta mu). Jednako je tako potrebno stvoriti novu riječ za *berith* ili *poterion*, jer *zavjet*, odn. *kalež* ni pojmovno ni dojmovno ne odrazuju izvornik. Sve je to potrebno i uz cijenu da *pravednost*, u prvi mah ne bude jasna, da *Savez* djeluje »neteološki« ili pak *čaša* odveć profano.

U 1. broju *Katoličkog lista* 1922. javlja se ponovno Subotić (ne više kao Ratanensis) pod naslovom: *Dubrovački kao opći lekcionar.*[17] Po tom je naslovu već jasno da je članak replika na Kniewaldovu kritiku izašlu u 49. broju 1921. Subotić najprije ističe zlatnu nit koja se provlači kroz oba dosadašnja Kniewaldova članka: dobru volju da se dubrovački lekcionar ne odbije, nego da se primi u sve biskupije. Ali mu se ne sviđa što to traži uz dva uvjeta: preinake i provizornost. Ti uvjeti »nekako nehotice izdaju strah od umišljenog provincijalizma«. Zatim se okomljuje na separatizam: »Dah separatizma, kad odbijamo ili osuđujemo djelo braće iz drugoga kraja, pa bilo to djelo i pohvalno i opravdano, ali nepoćudno ili zlo shvaćeno, nije izdajstvo proti crkvi i domovini (kako je to nekako insinuirao Kniewald), nego posljedica milieua, gdje smo se uzgojili« (str. 7).

Smatra zatim: dogovor stručnjaka svih biskupija, ako je moguć, in abstracto je opravdan, ali in concreto nije uvjet uspjeha ni jamstvo da se knjiga može prihvatiti. O tom treba da odlučuje nutarnja vrijednost knjige, prijevod i oprema. A interdijecezanski bi je odbor možda zbog razložnih misli poslao »ad calendas graecas«. A osim toga za uspješnost bi posla takve komisije najprije valjalo riješiti pitanje: treba li iz liturgijskih knjiga izbaciti već ustaljene čisto crkvene riječi

[17] KL 73(1922), 7—9.

i izraze posvećene starinom? To pitanje postavlja osobito s obzirom na *korablja* (stsl. *korab)* koju u novije vrijeme na sjeveru zamijenjuju *kovčegom*, što on smatra anahronizmom.

U svom *Odgovoru na prigovore*[18] odgovara Vlašić svojim kritičarima Vlašićaku i Kniewaldu. Iskreno najprije priznaje da su mnoge Vlašićakove primjedbe posve na mjestu i da bi bolje bilo da su dotična mjesta prevedena onako kako Vlašićak predlaže. Ali među njegovim primjedbama ima i pretjeranih. Nabraja mjesta u kojima Vlašićak nema pravo. Napose prigovara njegovoj neraspoloženosti prema »dalmatinkama«, dalmatinizmima. Kaže da su neke od tih riječi prihvaćene i u narodnim pjesmama, i u Ivekovićevu Rječniku, »a opet, ako su dalmatinke, to su i hrvatice, možda puno ljepše nego banovinke: zašto dakle da ih se prevrne i odbaci. Kad bi se iz hrvat. rječnika izbacile sve one riječi, koje su uzete iz dubrovačkih pjesnika i dalmatinskih pisaca, koliko bi taj Rječnik bio tanji!!« (str. 29).

Na prigovor pak (Kniewaldov i još nekih) da je gornja Hrvatska stavljena pred gotov čin, Vlašić odgovara da on i njegov odbor uopće nije reflektirao na službeno uvođenje svoga Evanđelistara u sve biskupije. To obrazlaže kratkim historijatom postanka toga djela.

Kad je 1914. počeo posao na Evanđelistaru, morao je pothvat ostati u tajnosti da ga talijanaši ne spriječe kao što je austrijska vlada dala spaliti čitavo Milinovićevo izdanje glagoljskog misala. I nitko tada još nije mislio na to da bi ovo mogao biti Evanđelistar za sve biskupije. I kad je, već nakon sloma Austrije, 1918. rukopis dovršen, još uvijek nije na to nitko reflektirao, jer još nije iz Rima bila dana dozvola da sve naše biskupije mogu poslanice i evanđelja u misi čitati na hrvatskom, što se od davnine činilo u Dalmaciji i Hercegovini. Zato se i računalo da će to biti Evanđelistar za dalmatinske biskupije, za hercegovačke i eventualno za bosanske. Kad je pak, u toku tiskanja, stigla dozvola za sve biskupije, onda je već tiskani dio dubrovačkoga Evanđelistara odnesen u Zagreb biskupima na uvid. Dojam nije bio loš, i tiskanje je nastavljeno.

Bilo bi dobro, kaže Vlašić s ponešto ironije, da je rukopisom obišao sve naše krajeve i dogovarao se i savjetovao sa svima, ali je uvjeren da uza sve to ne bi svima ugodio, a nije mu to ni bilo moguće. A rukopis se bojao okolo slati da se ne izgubi kao Počinin rukopis.

Sada je na biskupima da odluče hoće li i kako prihvatiti Evanđelistar ili ne. Prihvate li ga, imat ćemo zajednički Evanđelistar. Ako pak ne, svatko će pjevati po svoju, »ali ćemo, nadam se, svejedno imati zajednički v e z l u b a v i «.

Najzad u članku *Glas Dalmacije, Hercegovine, Bosne i Istre*[19] iznosi Vlašić mišljenja tih krajeva o Evanđelistaru i o jeziku u crkvenim knjigama uopće. Navodi mnogo svjedočanstava o tom kako »svi ovi i toliki drugi naši spisatelji i ugledni svećenici jednoglasno odobravaju, kao najpodesniji za naše doba, onaj jezični pravac, koji je u novom Evanđelistaru. Ako je pao s njihove strane prigovor, bio je taj, što smo se puno udaljili od starine.« S tim je u vezi zanimljivo što piše

[18] KL 73(1922), 29—30 i 52—54.
[19] KL 73(1922), 65—67.

Rešetar jedanaest godina kasnije: »... neki od starijih svećenika neće da upotrebljavaju (u Dubrovniku) Vlašićev Evanđelistar koji im je u jezičnome pogledu odveć moderan (to jest vukovski!) te se drže staroga dubrovačkoga, ili prevode iz glave tekst latinskoga misala.«[20] S njime se slažu i oni koji su, neovisno o Vlašiću (prof. Kasandrić u Zadru i Škarica i Katalinić u Splitu), i sami priređivali Evanđelistar. Glasovi odobravanja stižu čak i iz Banovine, gdje »nijesu svi zagrijani za novotarije u crkvi« (str. 67). I Rešetar smatra: »Ovo je dakle prvi naš Evanđelistar, namijenjen cijelom našem katoličkom narodu, a u našem općenitom književnom jeziku.« (str. 67).

I u drugim je našim listovima i revijama bilo osvrta i kritika na Vlašićev Evanđelistar. Nije ih moguće ovdje sve pobrojiti. Spominjem samo članak koji je u uskoj vezi s ovom polemikom u *Katoličkom listu.* To je članak *Novi Evanđelistar i njegovi kritičari,* objavljen kao Prilog drugom broju *Nove revije,* koja je tih mjeseci upravo počela izlaziti u Makarskoj.[21]

Prof. Niko Batistić dosta, mjestimice i odveć zajedljivim tonom, sažimlje sadržaj polemika Vlašić — Subotić — Kniewald — Vlašićak. Zapravo, samo se kratko osvrće na Kniewalda, a podulje i oštrije polemizira s Vlašićakom.

Za Kniewalda veli da je *gentleman:* piše dostojanstveno i hladnokrvno, priznaje donekle vrijednost Evanđelistara, uzima u obzir poteškoće u kojima je nastajao, priznaje učenost i vrline o. Vlašića. Prepušta Vlašiću i Mediniju da odgovore na prigovore koje im Kniewald upravlja: prvom što se nije dogovarao, drugome što je loše preveo pjesničke dijelove.

Kao 24-godišnji profesor filologije smatra Batistić da je 90 pogrešaka, koje je u Evanđelistaru našao Vlašićak, nešto kao madež ili čirić na inače lijepom licu uprav monumentalnoga djela. To što Vlašićak napada kao pogreške smatra Batistić »prostim manama i jezičnim netačnostima, koje ne... tangiraju tačnost teološkog i dogmatičnog sadržaja...« (str. 3). To su više opaske ili prigovori, među kojima ima umjesnih, neumjesnih i smiješnih. Devedeset posto dalmatinskih seljaka razumije sve ono čemu Vlašićak prigovora. Batistić onda analizira mnoge Vlašićakove prigovore pojedinačno. Vrijedno je spomenuti da se (ispravno) zalaže za *Duh Sveti,* jer to nije isto što i *sveti duh.* Dosta naivno brani *Krst* za *Krista* i smatra da bi zapravo trebalo pisati *Hrist,* da se sačuva korijen *hrio* (pomazati), a izbjegne korijen *krio,* što znači ozebsti, smrznuti se, pa bi Spasitelj umjesto Pomazanika mogao postati Smrznuti ili Ozebli. Kao da u *Krst* ne ostaje isti problem! I kao da je etimologija jedini izvor značenja riječi!

Arhaizme brani time što ih je i »Cicero Christianus« — sv. Jeronim — poštovao zato da ne uzbudi narod i da sačuva eleganciju latin-

---

[20] REŠETAR, *Bernardinov lekcionar* ... 7

[21] BATISTIĆ, Niko, *Novi evanđelistar i njegovi kritičari: Nova revija* 1(1922), br. 2, Prilog, str. 1—8. Već je u prvom broju te revije izašao prikaz Vlašićeva Evanđelistara iz pera dra fr. Teofila Velnića. Velnić jako hvali Vlašićevo djelo. Nasuprot svim prigovorima, smatra da »Vlašić ne bi uspio da je protivno radio nego što je«, jer svrha Evanđelistara nije »da dotjerava pravilnost i savršenost jezika u narodu, već da iznese tačno riječ Božju i to tako da je inteligentan s ugodnošću sluša a priprosti sa lakoćom razumije.« Većina je biskupa, kaže Velnić pri koncu, već prihvatila ovaj Evanđelistar, a on se nada da će to učiniti i ostali, »kad nestane nekojih subjektivnih razloga.« Usp. *Nova revija* 1(1922), 78—81. — Sam Vlašić citira pohvalan sud *Vrhobosne, cit. mj.* 66.

skoga jezika. A za neuglađenost jezika (možda malo pretjerano) veli da bi bio pravi nesmisao tražiti da u jednoj ovakvoj liturgijskoj knjizi kao što je Evanđelistar ne bude nikakve jezične natruhe i nezgrapnosti. Jer, na kraju krajeva, ljudsko je to djelo, a osim toga i Isus je sam nerijetko upotrebljavao tvrde i nezgrapne riječi i u njih zamatao najuzvišenije misli i istine. Bilo mu je više do toga da ga puk razumije nego do uglađenosti izraza. Zato se valja kloniti pretjeranog čistunstva. Stoga Batistić smatra da je Evanđelistar neuspio u tom što je odveć modernizirao jezik.

Ovdje treba primijetiti da Batistić (čini se, nehotice) načinje jedan veoma ozbiljan prevodilački problem: je li pravi prijevod onaj koji »izglađuje« hrapavosti samoga izvornika. On i odviše esencijalistički misli, a da bi postavljao problem na ovaj način (nije ga u ono vrijeme ni mogao postaviti), ali se problem nužno nameće u vezi s onim o čemu on govori. S druge strane, i odveć prezire literarnu vrijednost i jezičnu eleganciju prijevoda uopće. Gdje je ona moguća, treba je i te kako njegovati. Problem naših lekcionara nije toliko *pravilnost* jezika (u tom pogledu naši noviji lekcionari prilično zadovoljuju) koliko *elegancija, protančanost, profinjenost* izraza i *umjetnički duh i žar prevodilaca.*[29]

U *Katoličkom listu* bilo se prestalo pisati o tom problemu. Šutnja je trajala od početka veljače do kraja kolovoza. A onda se opet javlja Vlašićak veoma kratkim člankom »*Kritika*« u »*Novoj Reviji*«.[30] Iz toga članka doznajemo da je Uredništvo lista iznenada prekinulo »bratsko čarkanje«. Članak je inače jetki odgovor na Batistićevu kritiku u *Novoj reviji.* Osvrt je intoniran na Batistićeve riječi da je 24 godine bio profesorom filologije pa da prema tome dobro znade što je jezična i stilistička pogreška. Vlašićak nalazi 17 pogrešaka u Batistićevu članku pa mu na temelju njih osporava da bude njegovim sucem. A osim toga (opravdano, ali gotovo jednako zajedljivo) zamjera mu način i ton pisanja, a tako i to što je prešutio Talijinu ocjenu, koja, po Batistićevu sudu, osuđuje Vlašićevu knjigu.

Na taj je članak reagirao Vlašić na dva mjesta: u *Novoj reviji* i u *Katoličkom listu.*[31] Na oba mjesta kaže uglavnom isto: Vlašićak krivo tumači i Vlašića (kad misli da se Vlašić posve slaže s njegovom kritikom, i u mnogočemu neispravnom, a on je smatra pretjeranom), i Taliju (kad zaključuje da on osuđuje Vlašićev prijevod, a on samo recenzira mišljenja o njem), nepravedan je i prema Batistiću (pripisuje mu uglavnom tiskarske pogreške). Naslov je Vlašićeva interventa u Katoličkom listu značajan: *Posljednja riječ o Evanđelistaru.* Potkraj članka ističe Vlašić kako bi bilo poželjno da se već jednom prestane s ovim polemikama da ne bi došlo do još žešćih i tako se povrijedila ljubav. Pogotovo kad su biskupi već odobrili Evanđelistar za sve naše pokrajine. Tom mišlju završava i svoj članak u *Novoj reviji:* »Kao epilog dugoj polemici, koja se vodila oko ovog Evanđelistara, donosim svemu vlč. svećenstvu na znanje, da je ovaj Evanđelistar konačno

---

[29] Usp. MESTROVIĆ, *Djelomični* . . . 34(124).
[30] *Katolički list* 73(1922), 429—430.
[31] *Novi evanđelistar i njegovi kritičari: Nova revija* 1(1922), 288; *Posljednja riječ o Evanđelistaru:* KL 73 (1922), 475—476.

odobren od svih naših Biskupa i Dalmacije i Bosne-Hercegovine i Banovine. Ugledni naši Biskupi nijesu dakle našli u ovom Evanđelistaru nikakvih arijanskih ni pelagijanskih hereza, a ni jezičnih 'pepeljuga', pa su blagohotno dopustili, da ga se upotrebljava pri službi Božjoj ...«

Ali, to nije bio epilog, kako je nakon ovakva tona, a i nakon cijele ove polemike, bilo i očekivati. Za dva je tjedna Vlašićak napisao odgovor: *I moja posljednja o 'Evanđelistaru'*[32]. Smatra da Vlašić nije imao pravo braniti Batistića, jer njegovi propusti doista nisu tiskarske, nego prave jezične i pravopisne pogreške. Ironički »zahvaljuje« Vlašiću za lekciju o bratskoj ljubavi i dodaje da Vlašić sam krši tu ljubav kad već na drugoj stranici uspiruje dalmatinsko svećenstvo protiv Vlašićaka. I završava: »Vlašićev sam 'Evanđelistar' ocijenio po svojoj savjesti te ostajem čvrsto kod svoga suda. S vremenom će pristati uza me svi koji žele dati 'Bogu biserje'. Što se mene tiče, ja Vlašićeva 'Evanđelistara' ne ću upotrebljavati u crkvi nikada (str. 507).

[32] KL 73(1922), 506—507.